

1 of 1 DOCUMENT

NRC Handelsblad

January 10, 2004

De fictie van grenzeloze solidariteit

BYLINE: PAUL SCHEFFER

SECTION: Opinie; Pg. OPI1

LENGTH: 3089 words

Er is niets nieuws onder de zon: immigratie is van alle tijden.' Hoe vaak kom je die frase niet tegen in officiële publicaties. Zo meldt de gemeente Amsterdam: "Bijna de helft van de Amsterdammers komt oorspronkelijk niet uit Nederland. Dat is niets nieuws. Als immigratiestad staat Amsterdam al eeuwen open voor mensen van verschillende komaf en gezindte: denk aan de Portugese joden, de Franse Hugenoten of de trekarbeiders uit Duitsland."

Maar er is wel iets nieuws onder de zon. De naoorlogse immigratie is uniek, omdat het de eerste immigratiegolf is in tijden van de verzorgingsstaat. Uit een vergelijking van de positie van migranten in het onderwijs en op de arbeidsmarkt komt de Amerikaanse onderzoeker John Mollenkopf tot de conclusie dat Amsterdam het op beide gebieden aanmerkelijk slechter doet dan New York. Hij laat zien dat de verzorgingsstaat aanzienlijke groepen migranten in een afhankelijke positie heeft gebracht. In Nederland heeft meer dan 60 procent van de Turken en Marokkanen boven de veertig jaar geen werk. Dat heeft volgens Mollenkopf een "polarisering tot gevolg tussen productieve, werkende autochtonen en improductieve, werkloze minderheden van migranten".

Immigratie in tijden van de verzorgingsstaat is wel degelijk een verschijnsel zonder precedent en heeft vergaande gevolgen gehad. Door de hoge mate aan sociale bescherming bestond er geen noodzaak zich aan te passen, iets wat in het arbeidsproces op een tamelijk vanzelfsprekende manier gebeurt. Mede om die reden kon de eerste generatie migranten zich in de marge van de samenleving vastklampen aan het land van herkomst. En inderdaad is het gesubsidieerde isolement van al die

Turkse en Marokkaanse gezinnen een enorme hindernis voor henzelf, hun kinderen en de samenleving als geheel gebleken.

Langzamerhand wordt dit steeds meer ingezien, ook ter linkerzijde. Wouter Bos wees al op deze problematiek, en de hoofdredacteur van het maandblad van GroenLinks, Jelle van der Meer, zegt het onomwonden: "De combinatie immigratieland en verzorgingsstaat kan dus eigenlijk niet" (de Volkskrant, 3 januari 2004). Sterker nog: "De afgedwongen solidariteit creëert passiviteit." De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) was al eerder tot die slotsom gekomen: "Het nettoprofijs van de totale immigratie voor een economie als de Nederlandse is onder de huidige omstandigheden klein, zoniet verwaarloosbaar."

Wie de uitwerking van de immigratie van de afgelopen veertig jaar op zich laat inwerken, kan niet anders dan concluderen dat de sociale ongelijkheid en de culturele segregatie aanzienlijk zijn toegenomen. Een cijfer uit Amsterdam volstaat om de problematiek in volle omvang zichtbaar te maken. Onlangs berekende het Kohnstamm Instituut de aantallen leerlingen op de basisschool met laagopgeleide ouders van niet-westerse afkomst (voor wie 1,9 maal zoveel financiële middelen worden uitgetrokken): de helft van alle scholen telt nu al 70 procent of meer van zulke achterstandsleerlingen in hun klassen.

Duidelijk is dat de instituties in de grote steden de toestroom van laaggeschoolde migranten zoals die in de afgelopen 40 jaar heeft plaatsgevonden, niet of nauwelijks aankunnen. Ook een sociaal-democratische wethouder als Pierre Heijnen in Den Haag zegt onomwonden dat een voortgaande immigratie in de komende 25 jaar op het niveau van de achter ons liggende periode niet meer te verwerken is: "Dan loopt het ons over de schoenen."

Of het nu gaat om het onderwijs, de gezondheidszorg, politie en justitie: de grote steden zijn zwaar overvraagd. De Rotterdamse discussie over een 'allochtonenstop' wijst met nog meer urgentie in dezelfde richting. Inderdaad:

een open immigratieland is niet te verzoenen met een begrensde verzorgingsstaat.

Daarmee lijken het huidige beleid van terughoudende toelating van migranten en de pogingen tot aanscherping daarvan gerechtvaardigd. Maar in tal van recente uitlatingen - onder anderen van Nout Wellink van De Nederlandsche Bank, de sociaaldemocratische voorman Wouter Bos, de voormalige directeur van de opvang asielzoekers Theo Veenkamp en de socioloog Han Entzinger - wordt nu gepleit voor verruiming van de arbeidsmigratie, ook van laaggeschoolde mensen.

De pleitbezorgers van arbeidsmigratie voeren daarvoor zeer tegenstrijdige argumenten aan. Aan de ene kant wordt geschermd met het argument van welvaartsegoïsme. Het is onze vraag, wij hebben deze mensen nodig om onze levensstijl te kunnen waarborgen. Aan de andere kant zien we degenen die hameren op de ongelijkheid in de wereld: het is niet zozeer onze vraag als wel hun aanbod, dat voortkomt uit de groeiende kloof tussen Noord en Zuid. Zo zien we hoe de vrije-marktideologie en een grenzeloze solidariteit elkaar versterken in een pleidooi voor meer migratie.

Kijken we nader naar beide overwegingen. De conclusies van het Centraal Plan Bureau (CPB) laten zien dat we om redenen van de eigen welvaart slechts zeer beperkt behoefte hebben aan migranten. In het rapport *Immigration and the Dutch economy* wordt geconcludeerd: "Voor de arbeidsmarkt vallen geen positieve effecten te verwachten van grootschalige immigratie. Wel kan beperkte arbeidsmigratie gunstig zijn voor de arbeidsmarkt. Dit geldt met name als immigranten een hoog economisch potentieel hebben."

Onder druk van het bedrijfsleven, dat altijd een kortetermijnbelang najaagt en vervolgens de kosten op de samenleving afwentelt, hebben we destijds laagopgeleide mensen hierheen gehaald. Han Entzinger laat zien dat er door gezinsvorming en -hereniging nu zo'n 600.000 mensen van Turkse en Marokkaanse herkomst in Nederland leven, dat wil zeggen "het tienvoudige van het maximale aantal gastarbeiders dat destijds op enig moment in Nederland werkzaam was". Nu opnieuw toegeven aan die druk van het bedrijfsleven is onverantwoord. Mocht straks de behoefte aan deze nieuwe arbeidskrachten afnemen, dan worden ze gedumpt, zoals destijds een hele generatie gastarbeiders is afgeschreven.

Dat is ook de zwakte van het voorstel dat migranten pas na verloop van tijd een beroep kunnen doen op sociale zekerheid. In de Verenigde Staten geldt dat voor de eerste paar jaar. Het idee is dat migranten zelf moeten zien te overleven of anders terug moeten gaan. Wanneer we dit voorstel toepassen op de geschiedenis van de gastarbeid, dan zou de uitkomst niet anders zijn geweest dan die nu is geweest. De meeste gastarbeiders werden pas werkloos na tien of meer jaar productieve arbeid en zouden dus ook in het andere stelsel recht op een volledige uitkering hebben gehad. De volgmigratie vond pas met een vertraging plaats en zou ook onder zo'n nieuw stelsel een grote omvang hebben gekregen. Tja, en wat te doen in het geval van ziekte? Moeten migranten die een beroep doen op de gezondheidszorg als 'tweederangsburgers' worden geweigerd? Of mogen hun kinderen niet naar school? Die redenering eindigt voor je het weet in een oproep tot liefdadigheid.

Het argument voor een nieuwe migratie is vaak de vergrijzing in onze samenlevingen, waardoor het systeem van de sociale zekerheid in de toekomst onder toenemende druk zou komen te staan. De studie van het CPB komt tot een andere slotsom: "Immigratie op grote schaal is geen effectief middel om de financiële gevolgen van de vergrijzing te verlichten." Zou men de grijze druk tot 2050 op het huidige niveau willen houden, dan zou het migratiesaldo rond de 300.000 per jaar moeten zijn, dat wil zeggen tien maal zo hoog als de huidige projecties. In 2050 zou de bevolking dan 39 miljoen mensen omvatten, waarna er opnieuw een vergrijzingsprobleem ontstaat.

Een regering die zich druk maakt over de lage arbeidsdeelname moet aan andere initiatieven voorrang geven: de belachelijk hoge arbeidsongeschiktheid terugdringen, de lage deelname aan betaald werk boven de 55 bestrijden, de toegang tot de arbeidsmarkt van werkloze allochtonen bespoedigen, voorzieningen voor kinderopvang verbeteren, zodat meer vrouwen betaalde arbeid kunnen verrichten, verbetering van de arbeidsomstandigheden in het onderwijs en de zorg, en voorts kan nagedacht worden over verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd. Tegen deze achtergrond betekent de keuze voor meer immigratie niets anders dan de gelaten aanvaarding van inactiviteit onder de eigen bevolking. Wat zegt dat vluchtgedrag over de vitaliteit van de samenleving?

Omdat de ontvangende samenleving duidelijk niet

gebaat is bij laaggeschoolde migratie, wordt door veel pleitbezorgers van 'Nederland immigratieland' het perspectief gekanteld. Niet de behoeften van de ingezetenen zijn het uitgangspunt, nee, de lotsverbetering van de migrant is het uitgangspunt. De keuze die wordt gemaakt, komt neer op moralisering van de migratie. Het opvangen van migranten is dan een vorm van toegepaste ontwikkelingshulp. Dat is natuurlijk heel wat anders dan de klassieke immigratielanden doen.

Entzinger zoekt naar "toegangsmogelijkheden die meer recht doen aan de werkelijke ambities van migranten". Theo Veenkamp volgt die redenering in zijn publicatie *People Flow*: "We moeten de beweging van mensen in goede banen leiden door hun behoeften en ambities tot uitgangspunt te nemen." En hij voegt er nogal laconiek aan toe: "We stellen voor om 'eenvoudigweg' dit verlies te nemen en uit de nood een deugd te maken door afscheid te nemen van een identiteit die ons toch al is ontglipt."

Het grote voordeel van deze benadering is dat er een duidelijke keuze wordt gemaakt. Het verlies van een identiteit, die we kunnen omschrijven als het streven naar sociale en culturele emancipatie, wordt gezien als de prijs van een internationale moraal. Dat komt neer op de aanvaarding van een achteruitgang uit naam van een hoger geacht doel: het dichten van de kloof tussen Noord en Zuid, waartoe de verplaatsing van armoede en onwetendheid een middel is. Kortom, de internationale solidariteit dwingt tot grotere nationale ongelijkheid.

Opvallend is dat degenen die in morele termen over migratie denken, telkens terugvallen op de stelling dat migratie niet te beheersen is: mensen komen toch, of we dat nu leuk vinden of niet. Er valt eigenlijk niets te kiezen. Ook de WRR, die terughoudend is wat betreft nieuwe arbeidsmigratie, raakt verstrikt in deze kwestie wanneer wordt geconcludeerd: "Bij de verwachting van blijvend immigratieland kan worden aangetekend dat dit op zichzelf een feitelijke uitspraak is, geen uitspraak over een wenselijke ontwikkeling." Maar politiek gaat natuurlijk bij uitstek wel over die vraag: is een bepaalde ontwikkeling een vooruitgang of juist niet?

Dit zelfverklaarde onvermogen, deze arrogantie van de onmacht, heeft vergaande gevolgen voor onze democratische cultuur. Wie op zo'n vitaal gebied zichzelf niet meer bevoegd verklaart, raakt aan de wortels van het staatsburgerschap. Wanneer over zoiets wezenlijks als de vraag wie er legaal in het land verblijft en wie niet, geen

controle meer mogelijk wordt geacht, dan is de wrokkige roep om "grenzen dicht" niet ver weg. Dat hebben we vorig jaar toch echt allemaal kunnen zien. Daarom is de uitzetting van illegalen in steden als Amsterdam en Den Haag - vooral gericht op degenen die in de misdaad hun emplot vinden - een stap vooruit. Zo wordt een duidelijke norm gesteld.

Verbazingwekkend is het argument dat arbeidsmigratie de illegale migratie zal tegengaan. Wat heeft de werving van een Indiase computerdeskundige te maken met de beslissing van iemand in Marokko om op een gammel bootje de straat van Gibraltar over te steken? En wat heeft de werving van hoogopgeleide migranten te maken met de mensensmokkel die tot de verstikkingsdood van Chinese illegalen in de laadruimte van een vrachtauto heeft geleid? Helemaal niets. Kent het immigratieland bij uitstek, Amerika, niet een omvangrijke illegale migratie vanuit Mexico? Immigratiedenkens spreken voortdurend over vraag en aanbod, maar wie garandeert eigenlijk dat het een iets met het ander te maken heeft?

Door de moralisering van de migratie, al dan niet gecombineerd met het idee van "ze komen toch", zal de weerstand in de samenleving alleen maar verder toenemen, ook in allochtone kring. Dat legitimatieprobleem kan alleen worden opgelost wanneer zichtbaar is wat immigranten bijdragen aan de samenleving. Dat is iets anders dan de humanitaire verplichting die we moeten blijven aangaan tegenover vluchtelingen. Er is niets tegen beperkte arbeidsmigratie voor duidelijk omschreven functies waaraan behoefte is en waarin we zelf niet kunnen voorzien. Dat doen we nu al met de Wet Arbeid Vreemdelingen, waarmee vorig jaar het aanzienlijke aantal van meer dan 30.000 arbeidsmigranten binnenkwam. Straks, na de uitbreiding van de EU met landen als Polen, zal de behoefte aan migranten van buiten Europa nog verder afnemen.

Het is lang niet zeker dat ontwikkelingslanden zijn gebaat bij migratie. Het argument van *braindrain* is zeker serieus, al staat daartegenover dat er uit de migrantengemeenschappen weer geld terugvloeit naar de landen van herkomst. Toch blijft het op zijn minst een ongemakkelijk gevoel dat 1200 Zuid-Afrikaanse verpleegsters naar Nederland komen, omdat we zelf dat werk blijkbaar beneden onze stand achten, terwijl diezelfde verpleegsters in eigen land zoveel te doen zouden hebben.

Goed gekwalificeerde migranten zijn in omschreven

gevallen welkom en er valt ook best iets te zeggen om migranten gefaseerd toegang te geven tot de sociale zekerheid. Maar er staat op termijn iets wezenlijks op het spel. Moet opnieuw een omvangrijke immigratie van laaggeschoolde migranten op gang worden gebracht? Daar gaat het om, daar wil men de geesten rijp voor maken. Achter de leuze 'Nederland immigratieland' gaat een maatschappijbeeld schuil dat zeer omstreden is. Het idee is dat de wereld zo in beweging is dat de sociale en culturele verschillen tussen landen kleiner worden en binnen landen groter. De Derde Wereld is op drift en zal zich in de Eerste Wereld nestelen.

De sociaal-democratische burgemeester Jacques Wallage zegt: maar wie zijn wij om een 'eerstgeboorterecht' uit te oefenen, hoezo is Nederland van zijn inwoners? Iedereen heeft recht op dit stukje aarde, waarom zouden zijn toevallige inwoners daar enig bijzonder recht op kunnen doen gelden? Deze erfenis van vier eeuwen staat ter beschikking van iedereen. Het doet denken aan de voorstellen van Nieuw Links in de jaren '60. Die beweging bepleitte een belasting tot 100 procent op erfenissen. Hoezo hebben kinderen recht op de rijkdom die hun ouders hebben vergaard? Iedereen begrijpt nu dat zo'n plan strijdt met de morele intuïtie, die zegt dat een samenleving ook berust op een contract tussen generaties. Het is geen toeval dat Wallage het alleen over rechten heeft, want wie de historische dimensie uit een samenleving verwijderd, mist ook het gevoel van verplichting dat daaruit voortvloeit.

Men kan omvangrijke migratie van laaggeschoolden voor wenselijk houden, of men kan zeggen dat dit het onvermijdelijke gevolg is van een wereld zonder grenzen. Men kan de opvatting huldigen dat de ingezetenen geen bijzondere rechten hebben ten opzichte van de buitenstaanders. Goed, maar wees dan eerlijk, zeg wat we voor ogen moeten houden, wat de wereld van morgen zal zijn. Zeg dat zo'n samenleving een veel hardere klassenmaatschappij zal zijn, zeg dan, zoals Entzinger eigenlijk beweert: een ontwikkelde middenklasse kan niet zonder onderklasse van migranten wie doet anders in de toekomst het vuile werk? Zo kan het moralisme dat in de wereld een vaderland wil zien, gemakkelijk omslaan in een cynisme tegenover de gemeenschap waaraan men zijn burgerrechten ontleent.

Het meningsverschil over arbeidsmigratie plaatst de kloof tussen Noord en Zuid terecht in het middelpunt van de aandacht. Maar zou uit de aanhoudende migratiedruk

niet een heel andere conclusie getrokken kunnen worden, namelijk de dwingende noodzaak om handelsbelemmeringen af te bouwen, zodat de welvaart zich buiten Europa kan ontwikkelen in sectoren als de landbouw. Nu houden we een in alle opzichten kunstmatige tuinbouwindustrie in stand met alle nadelige gevolgen voor het milieu, terwijl onder de Noord-Afrikaanse zon alles natuurlijker zou kunnen gedijen. Waarom wordt er niet veel serieuzer nagedacht over een opening van onze markten en over internationale arbeidsdeling? Laat de goederen komen, zodat de mensen blijven.

Zou het verder geen idee zijn om eerst de oorzaken weg te nemen van de lage arbeidsparticipatie in Nederland, voordat we vluchten naar arbeidsmigratie? We moeten ons afvragen of een te hoog gestemd gelijksideaal niet de deelname aan betaalde arbeid heeft geremd. Maar de econoom Arie van der Zwan heeft gelijk wanneer hij zegt: "Door de arbeidsmigratie te versoepelen, zeg je impliciet dat het grote arsenaal weinig opgeleide en niet-geïntegreerde allochtonen dat nu in de bijstand zit of een uitkering heeft, nooit meer aan de slag komt. Dat is de tragiek van de grote steden." Datzelfde geldt overigens ook voor autochtone werklozen en arbeidsongeschikten. Kortom, een hervorming van de verzorgingsstaat is een veel betere weg dan opnieuw migratie te bevorderen.

En tenslotte is het nog niet aangetoond dat de migratie zich onttrekt aan overheidssturing. Het denken over regulering van de migratie in Europa is nauwelijks begonnen en het is veel te vroeg en onverantwoordelijk om te spreken over een onbeheersbare volksverhuizing. Vooralsnog spelen de meeste migratiebewegingen zich af binnen en tussen de ontwikkelingslanden. Een effectieve bescherming van de grenzen moet niet worden opgegeven, voordat dit in Europees verband werkelijk is geprobeerd. Hetzelfde geldt voor een enigszins samenhangend en selectief migratiebeleid.

Gegeven de problemen rond de integratie waarmee de grote steden worstelen, is het desastreus om nu opnieuw te kiezen voor omvangrijke immigratie van laaggeschoolden. Zo worden in eigen land velen afgeschreven, terwijl we juist het sociale contract moeten herwaarderen. Dat vraagt om een verplichtende verzorgingsstaat. Sommigen begrijpen dat niet en denken dat de vraag naar burgerschap voortvloeit uit een verkrampd idee over nationaliteit, terwijl het een uitnodiging zou kunnen zijn om te overdenken wat we te

midden van alle verschillen nog gemeenschappelijk hebben. Dat vraagt om betrokkenheid, en dat is iets anders dan meewiegen met de stroom van de globalisering.

Paul Scheffer is publicist en bijzonder hoogleraar Grootstedelijke problematiek. Hij publiceerde in 2000 het

geruchtmakende artikel 'Het multiculturele drama'.

LOAD-DATE: May 19, 2004

LANGUAGE: DUTCH

© 2004 PCM Uitgevers B.V. All rights reserved.